

14 HAZİRAN 1993

Mahmut Şevket Paşa
Hareket Ordusu

9139

Hareket Ordusu ve Mahmut Şevket Paşa (Hareket Ordusunun hazırlanması, sevk ve idaresi, 31 Mart Olayları'nın bastırılmasındaki rolü). TÜRKMEN, Zekeriya. Bil. Uz. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989. 161s. Danışman: Prof.Dr.Cevdet Küçük.

4073. Şevket Paşa, Mahmut: Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın günlüğü. - İstanbul : ARBA, 1988. - 223 S. - (ARBA yayınları ; 26 : Tarih, anı dizisi ; 5). - (ARBA yayınları ; 26)
Text türk.

8 E 3002

12 EKİM 1999

- . *The Struggle for Arab Independence*. New York, 1977.
Zirikli, Khayr al-Din. *Al-a'lam: gamus tarajim li ashbar al-rijal wa al-nisa' min al-'arab wa al-musta'ribin wa al-mustashriqin*. Cairo, 1954-59.
Zürcher, Erik Jan. *The Unionist Factor: The Role of the Committee of Union and Progress in the Turkish National Movement*. Leiden, 1984.

Index

Hasan Kayali
Arabs and Young Turks;
Ottomanism, Arabism, and Islamism
in the Ottoman Empire, 1908-1918
Berkeley - 1997.

DN: 51588

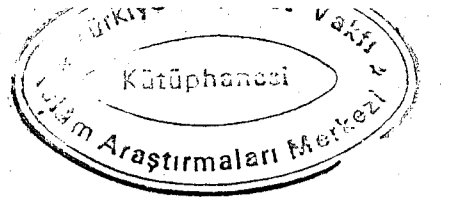
- Ababil* (Beirut), 179
Abbas II. *See* Hilmi, Abbas
'Abd al-Ilah, Sharif, 146, 148, 245n19
'Abd al-Mahdi (deputy, Karbala), 71, 97, 104
'Abd al-Muttalib, Grand Sharif, 166
'Abd al-Qadir (deputy, Medina), 67, 151-52, 155, 247n44
'Abd al-Rahman (deputy, Mecca), 247n46
'Abduh, Muhammad, 23, 36
Abdülhamid II, Sultan (r. 1876-1909): appropriation of Arabo-Islamic past by, 36; as caliph, 31, 35, 36, 40; constitutionalist movement against, 13-14, 25, 50, 52-53, 208; diversification of bureaucracy under, 35; expansion of state authority in Arab areas by, 32-33, 156; and Husayn, 148, 149; Islamism of, 31-32, 36; journalistic dissent against, 39-41, 42, 222n122; preferential treatment policies of, 43, 49, 57, 226n11; press censorship by, 39, 222n16; recruitment of Arabs by, 44-45, 58, 224nn153, 154; suspension of First Parliament by, 29-30; Young Turks' opposition to, 41, 42-43, 45-47
Abdülkadir, Seyyid (Kurdish leader), 108
'Abdullah, Sharif (Husayn's son): British ties of, 170, 181-82; court martial of, 199, 259n159; as Hijaz deputy, 152, 155, 169; in military campaigns, 162, 164, 250n128; and pilgrim caravan (1909), 150-51
Abdullah Pasha (*mişir*), 146
al-'Abid, 'Izzat Pasha: British ties of, 128, 240n57; CUP's attack on, 57, 226n14; and donations to Islamist organizations, 177, 254n29; and Husayn, 198; as second secretary of Abdülhamid, 224n153; and Yemen rebellion, 237n114
Abou-el-Haj, Rifa' t 'Ali, 9
Abu Manneh, Butrus, 217n30
al-Afghani, Jamal al-Din, 36
Agayev [Ağaoğlu], Ahmed, 90
Al-'ahd (Covenant), 178, 186, 254 55n36
Ahmad, Feroz, 231n113, 232n11, 233n6
Ahmed Ferid (Tek), 137
Ahmed Hamdi Pasha (grand vizier), 30
Ahmed İzzet Pasha. *See* İzzet Pasha, Ahmed
Ahmed Muhtar Pasha, Gazi (grand vizier), 122, 169
Ahmed Rıza, 42, 43, 44, 54, 67, 223n133
Ahmed Vefik Pasha (president of Parliament; grand vizier), 29
Ahrar (Liberal Party), 58, 62, 72, 96, 97, 231n113
al-'Ajlani, 'Abd al-Qadir, 73
Akçura, Yusuf, 38, 90, 205
Akşin, Sina, 226n12, 231n113
Albanians: in civil service, 20; and decentralization, 51, 119; as ethnic category, 85-86, 88; language, 93; nationalist movement, 75, 97, 109, 111-12, 235n49, 237n110; in Young Turk movement, 4, 45

277

- al-Qudsi, 'Abd al-Qadir (deputy, Aleppo), 29, 224n153
al-Qudsi, Tawfiq, 73
Railways. *See* Baghdad Railway; Hijaz Railway; Hodeida-Sana railway; Jidda-Mecca railway
Rajab Efendi (deputy, Hodeida), 71
Raşid Pasha, 22, 217n22
Ratib Pasha (Hijaz governor), 58-59, 61, 62, 146, 227n23
Ray al-'am (Beirut), 179
al-Razzaq, 'Abd (deputy, Baghdad), 28
Reform: Arab Congress on, 137-38, 140; Beirut proposals on, 126-27, 128-30; CUP's suppression of, 130-31, 132-33; education's role in, 76; in Hijaz, 154-56; in Iraq, 140-41, 179, 243n120; language use and, 129, 135, 178; in Medina, 160-61, 249n102; in remote provinces, 77-78. *See also* Centralization policy; Decentralist faction; Liberal opposition, to CUP
Reşad, Sultan Mehmed (r. 1909-1918), 74, 112, 117, 138
Reşid Pasha (Hijaz vali), 169
Revisionist scholarship, 6-8
Revue du Monde Musulman, 108
Rida, Rashid, 37, 46, 126, 181, 182, 185, 198, 230n84
"Rise of Arabism in Syria" (Dawn), 8
Rıza, Ahmed. *See* Ahmed Rıza
Robert College (İstanbul), 22
Russian Turks, 38, 42, 45, 90, 208
Rustow, Dankwart, 233n6
al-Sa'adi, 'Abd al-Fattah (deputy, Acre), 175
Sabahaddin, Prince, 44, 58, 130, 224n162, 242n107, 254n34
Sabunji, Louis, 40, 224n156
Sa'di (deputy, Aleppo), 27
Sa'd ibn 'Abd al-Rahman (ibn Sa'ud), 163
Sadik (Jidda *mutasarraf*), 154
Saib Bey, 46
al-Sa'id, Hafiz (deputy, Jerusalem), 235n53
Sa'id Halim Pasha (grand vizier), 20, 46, 139-40, 143, 183, 200-201, 202
Said Pasha (grand vizier), 56, 108, 117, 122
Salafiyya. *See* Islamic modernism
al-Salam, Salim 'Ali, 63, 132, 138
Salonika Central Committee (CUP), 53, 57, 63-64, 185. *See also* CUP (Committee of Union and Progress)
Sami Pasha, Faruq (senator), 109
Sanitation taxes, 154, 184
Saraj, 'Abdullah (deputy, Mecca), 151, 152, 246n40, 247n46
Sarkis, Salim, 224n156
al-Sayyadi, Abulhuda, 224n153
Scholarship: of Arab historians, 5; compartmentalized approach of, 12; on Hijaz, 15, 144-45, 244nn1, 2; nationalist perspective of, 3, 4-5, 213n7; and parliamentary underrepresentation, 85-86; of revisionist historians, 6-8, 173; on second constitutional period, 2-3, 213n4; on Turkish nationalism, 8-10, 83, 113, 214-15n24
Second constitutional period (1908-1918): Arab historians on, 5; end of, 213n3; nationalist interpretations of, 3-5, 213n7; in scholarship, 2-3, 52, 83, 213n4; as social/political transformation, 1-2; and study of nationalism, 6-8, 11-12. *See also* CUP (Committee of Union and Progress); Young Turks
Şefkati, Ali, 222n122
Seikaly, Samir, 177
Selahaddin, Mehmed, 231n113
Selim I, Sultan (r. 1512-1520), 17, 145
Şemseddin Bey, 260-61n179
Senate. *See* Chamber of Notables
Separatist societies, 33-34, 178, 221n92, 254-55n36
Serbian-Ottoman Club (*Sırp-Osmanlı Kulübü*), 75
Şerif Pasha, 242n107
Şevket Pasha (army commander and Hijaz governor), 154
Shafiq Pasha, Sulayman (Asir *mutasarraf* and Basra governor), 180, 255n46
Shahat, Sharif, 167, 251-52n146
al-Sham'a, Rushdi (deputy, Damascus), 98, 230n100, 232n137
Shams al-baqiqa (Mecca), 152-53, 162
al-Shanti, Muhammad, 193
Al-sharq (Damascus), 196, 198
Sharqawi, Ahmad, 120
Shawkat Pasha, Mahmud (grand vizier): assassination of, 137, 138-39; on capital's relocation, 136; and the counter-revolution, 57; ethnicity of, 20, 88; as grand vizier, 130, 201; Husayn and, 168-

- 69; Hüseyin Hilmi and, 101; military prestige of, 57, 74; on railway extension, 158
al-Shaybi, Hasan (deputy, Mecca), 155
Shils, Edward, 13
Shipley (British consul), 252n154
Shitwan, Yusuf (deputy, Benghazi), 67, 68, 98
al-Shuqayri, Shaykh As'ad (deputy, Acre), 135, 140, 175, 253n3
Sırat-ı Müstakim (The Straight Path, İstanbul), 83
Slavery, 155-56, 170, 248n69
Societies. *See* Associations
Society of Revolutionary Soldiers, 45, 224n162
Society of Union and Progress. *See* CUP
Stoddard, Philip Hendrick, 256n71
Strikes, 59
Suavi, Ali, 222n122
Suez Canal expeditions, 189, 191, 193
Süleyman, Sultan (r. 1520-1566), 17
al-Sulh, Rida (deputy, Beirut), 104-5
Supreme Committee of Palestinian Assemblies, 203-4
Suriye (Damascus), 132
Sursuq, Yusuf (senator), 129, 176, 253n14
Sykes-Picot Treaty (May 1916), 190, 202
Syria: Anatolian alliance with, 203; Anglo-Arab occupation of, 202; autonomist uprisings in, 109-10, 111, 112; and Beirut provincial bid, 28-29, 42-43; Hüseyin Cahid on, 78; Cemal's rule in, 88, 139, 176, 193-94, 196, 199, 242n107, 258n125; as a CUP center, 47-48; deportations from, 193-94; food shortages in, 192, 199; foreign interests in, 124-25, 127; integrationist trend in, 42-43; Jawish's mission to, 133, 241n83; military presence in, 32; 1912 election campaign in, 118-19; Ottomanist convictions in, 69-70, 212; press censorship in, 39, 124, 239-40n37; separatist societies in, 33-34, 221n92; Turkish language in, 194-95, 258n135; Western influences on, 21. *See also* Beirut; Damascus
Syrian Central Committee (Paris), 69, 70, 230n94
Syrian intellectuals, 39-40, 45
Syrianism, 42-43, 212
Syrian Ottoman Society (Paris), 69
Syrian Scientific Society, 23, 24, 217n30
Tabbara, Ahmad, 138
al-Tahtawi, Rafi', 21
Talat, Mehmed (grand vizier): cabinet appointment of, 74; described, 231n122; as grand vizier, 200, 201-2, 260n177; and Husayn, 153, 182; on non-Muslim allegiance, 114, 238n119; on reform implementation, 77, 177; in Zionist debate, 104, 105
Talib al-Naqib, Sayyid (deputy, Basra): as contested deputy, 67, 68, 230n84; pro-rectorate appeals of, 187; reconciled with İstanbul, 179-80; reformist role of, 98, 106, 132, 140-41, 243n120
Tamim (İstanbul): on CUP's inexperience, 57, 226n13; on nationalist perspective, 111; on parliamentary representation, 66, 88; on provincial suffering, 78; on railway projects, 157; as voice of CUP, 54, 62, 226n13
Tanzimat regime (1839-76): Arabic education under, 217-18n33; centralization measures of, 18-19, 32, 216nn3, 6; characteristics of bureaucracy in, 19-21, 22, 217n15, 220n80, 234n16; European influence on, 21; and opposition movements, 22-24; Ottomanism outlook of, 13, 24, 207. *See also* Abdülhamid II, Sultan; Young Ottomans
Tauber, Eliezer, 181-82, 258n125
Taxes: census registration and, 85; Husayn's collection of, 183; as parliamentary issue, 71-72, 231n111; protests against, 64, 227n33; for sanitation, 154, 184; to support Balkan War, 126-27
Tekin Alp (Moise Cohen), 174
Telegraphic communication, 32-33, 35-36
Temo, Ibrahim, 225n181
Le Temps, 87
Terakki (Progress, Paris), 47
Teşebbüs-ü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet (League for Private Initiative and Administrative Decentralization), 44
Teşkilat-ı Mahsusa (Special Organization), 143
Ters-i mezuniyet (extension of discretion), 47, 58, 125, 141, 226-27n18
Thabit, Ayyub, 138
Tibawi, A. L., 6-7, 221n92
Tibi, Bassam, 215n38
Tımar system, 21, 217n18
Toledano, Ehud R., 248n69

Diğer için ferahat
R.K.

Mahmud Şevket Paşa
s. 133-132

OSMANLI MEŞRUTİYETİNDE ORDU-SİYASET ÇATIŞMASI

ZEKERİYA TÜRKMEN

Vatan müdafaası uğrunda
Çanakkale'de şehid düşen
dedem Salih Bey'in
azîz hatırasına...

Türkiye İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	23618
Tasnif No:	956.0743 TLR.0

01 MART 1995

187 1993

gün 80 katar hareket edecekti. Bunların 16 katarı zabitan ve ümeraya ait olup diğerleri efrada tahsis edilmişti. Tahminen 5-6.000 civarında asker bu katile ile gidecekti. 20 Ağustos 1325 günü 170 katar hareket edecek, bunun da 50 vagonunda efrad ve zabitan taşınacaktı. Diğer vagonlar ise ordunun ağırlıklarını taşıyacaktı. Bu iki gün zarfında 15-20.000 civarında asker Rumeli'ye naklolunacaktı.(EK-29)

Nitekim, Hareket Ordusuna mensup-I. Mürettep Fırkanın da yerlerine nakli devam ediyordu. En son Selanik'e gönderilmek üzere 20 Ağustos 1325'te 8-9.000 civarında asker vapurla yola çıktı. Bir kısmı da trenle gönderildi.⁽²¹⁸⁾ Eylül başında Hareket Ordusuyla Rumeli'den gelen bütün birlikler II. ve III. Ordudaki asıl birliklerine dönmüşlerdi. Böylece Hareket Ordusu görevini tamamlamış; Abdülhamid tahttan indirilmiş, V. Mehmed tahta çıkarılmış, sıkıyönetime dayalı -bir yerde Mahmud Şevket'in diktatörlüğüne istinad eden- meşrutî bir idare kurulmuştu.

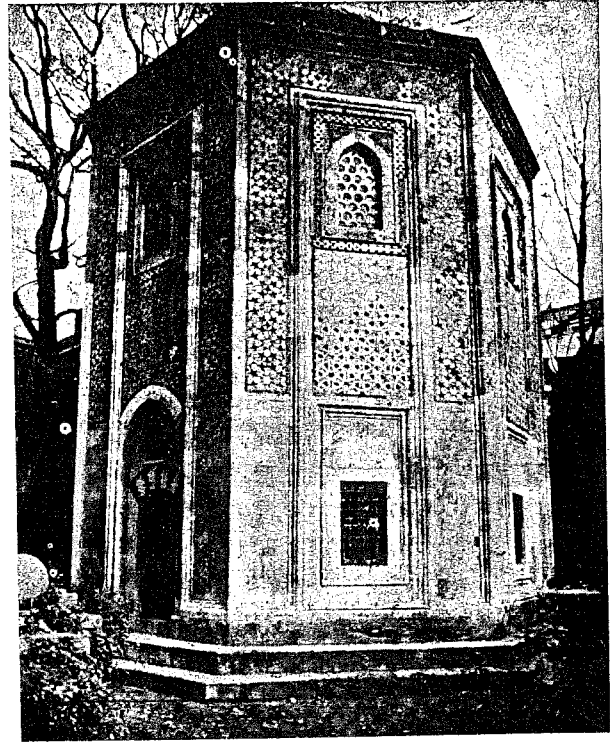
MAHMUD ŞEVKET PAŞA (1856-1913)

biçimlerinin zenginliği bakımından, değerli bir sanat eseridir. Bu derecede önemli bir eski eserin zamanla harap olması Türk sanatı için büyük bir kayıptır. (S. Eyice)

MAHMUD PAŞA HANI, Bursa'da Fâtiḥ devri sadrâzamlarından Mahmud Paşa tarafından yaptırılmış bir kervansaray-handır. Genellikle "Fidan hanı" adıyla tanınır. Osmanlı devrinin en büyük ticaret şehirlerinden olan Bursa'nın çarşı bölgesindeki M. P. H., ölçü bakımından şehrin en büyük yapılarındandır. Mahmud Paşa tarafından yaptırıldığı da kesinlikle bilinir. Bursa Kadı sicillerine göre, H. 968 şabanı (M. 1561), H. 1011 (M. 1602 - 1603), H. 1015 (M. 1606), H. 1023 (M. 1614), H. 1065 (M. 1655 - 1655)'de küçük, büyük tamirler görmüş, H. 1073 (M. 1663 - 1664)'de bir yangın geçirdikten sonra, tekrar tamir edilmiştir. Kareye yakın bir plana sahip olan M. P. H.'nin ortasında 46×42 m²lik bir iç avlusu vardır. Bu avlunun ortasında eski Selçuklu hanları geleneğine uygun bir mescid yükselir. Mescid sekizgen şeklinde olup, ayaklara oturmaktadır; altında ise bir şadırvan bulunur. Avlunun etrafını dolaşan kare pâyelî revakların gerisinde alt katta 48, üst katta ise 50 oda vardır. Hanın başka bir avlu etrafındaki ikinci kısmı ise bugün artık tanınamayacak derecede tamamen değişmiştir. (S. Eyice)

MAHMUD PAŞA KERVANSARAYI, İstanbul'da Fâtiḥ devri sadrâzamlarından Mahmud Paşa tarafından yaptırılmıştır. Yapıldığından beri Kürkçüler (veya Kürkçü) hanı olarak da tanınan bu eser, Nuruosmaniye semtinde, Mahmud Paşa camii'nin yakınında bulunmaktadır. Bir devirde buraya "Kurşunlu han" da denildiği bilinmektedir. M. P. K., iki katlı, çift iç avlulu kârgir, 128 m uzunluğunda ve 68 m genişliğinde heybetli bir yapıdır. Büyük kısım, kareye yakın bir plana sahip olup, 11×46 m²lik iç avluyu, kare pâyeli revaklar çevirir. Bunların gerisinde alt katta 48, üst katta 49-50 oda vardır. Avlu ortasında, altında tonozlu dükkânlar bulunan, Hacı Küçük Ahmed Ağa hayratı bir mescid inşa olunmuştur. M. P. K.'nin doğudaki ikinci kısmı, şehrin topoğrafyasına uyulduğundan intizamsız bir plana sahiptir. Burada, alt katta ahırlar olduğu anlaşılmaktadır. Türk kervansaray ve han mimârisinin güzel ve değerli eserlerinden olan M. P. K.'nin bu ikinci kısmı, son yıllarda ilgisizlik yüzünden, büyük ölçüde değiştirilmiş ve tahribe uğramıştır. Muntazam planlı esasa büyük kısım ise aynı sadrâzamanın başka bir eseri olan, Bursa'daki Fidan hanının gerek mimâri düzen, gerek ölçü bakımından tam bir benzeridir. M. P. K., benzeri yapıların hemen hepsi gibi, vakıf hayır eserlerine gelir sağlamak gayesiyle yapılmıştır. (S. Eyice)

MAHMUD PAŞA TÜRRESİ, İstanbul'daki türbelerin en değişik teknikte olanı ve en eskisidir. Mahmud Paşa Camii'nin kible duvarı önündeki hazire içinde bulunan türbe, kapısı üstündeki kitâbeye göre, H. 878 (M. 1473 - 1474) tarihinde yapılmıştır. Sekiz köşeli bir plana göre, taştan olarak inşa edilen M. P. T.'ni bir kubbe örter. Her cephede altı üstlü birer pencere içerisini aydınlatır. Fâtiḥ devrinin sadrâzamanı Mahmud Paşa, burada yatmaktadır. M. P. T.'nin Türk sanatı bakımından en önemli tarafı, dış cephelerinde taşların yıldız, damalı veya şebeke motiflerine göre oyularak, bu yuvalara aynı biçimde firûze, lâcivert renklerde çinlilerin yerleştirilmiş olmasıdır. Böylece çok göz okşayıcı ve renkli bir dış tesir elde edilmiştir. Böyle süslemeye sadece İstanbul'da Çinliköşkte rastlanır. Aynı teknikte süslemenin benzerleri Azerbaycan'da

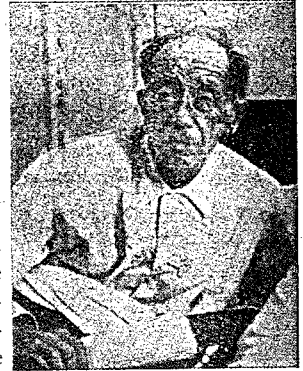

MAHMUD PAŞA TÜRRESİ

XII. yüzyılda yapılan Yûsuf ibn Kutai, Mü'mine Hâtun rüt-belerinde görülmektedir. M. P. T., 1946 yılında tamir edilmiş ise de, eksik çiniler yerlerine konulamamıştır. Bu çok değerli eser hakkında, E. Jacobstahl (1888) ve Mustafa Ayaşlı (1949) tarafından birer makale yayınlanmıştır. (S. Eyice)

MAHMUD SÂDİK (İstanbul 1864 - İstanbul 1930),

gazeteci ve yazar. "Mir'at-ı Âlem" gazetesini çıkarmış, bunun yanı sıra "Tercümân-ı Hakikat, Tarik, Sabah, Cerîde-i Havâdis, Saâdet, İkdâm" gibi gazetelere de yazılar vermiştir. II. Meşrûtiyet'ten sonra "Ser-vet-i Fünûn" un başyazarlığını yapan M. öte yanda Mekteb-i Mülkiye (Siyasal Bilgiler)'de de Usûl-i Mâliye derslerini vermiştir. Abdullah Zühdî'nün çıkardığı "Yeni Gazete" de de yazıları görülür. İstanbul Matbuât Cemiyeti ilk kurulduğunda onun başkanlığına getirildi (1916). Mizâhi yazılarını *Takvim-den Bir Yaprak* adı altında toplayan M. S., *Rüşvet, Sevdâ, Kalbi Şeydâ* adlı üç de roman yazmıştır. (İ. Parlatır)

MAHMUD SÂDİK

MAHMUD ŞEVKET PAŞA (Bağdad 1856 - İstanbul 1913), Osmanlı generali ve devlet adamı. Basra mutasarrıfı Kethüdâ-zâde Bağdad'lı Süleyman Bey'in oğludur. Aslında Dağıstan'lı olup, Bağdad'a yerleşmiş soylu bir Çeçen âilesindedir. İlk öğrenimini, Bağdad'da yaptıktan sonra İstanbul'a gelmiş, 1882'de kurmay yüzbaşı olarak, tahsilini bitirerek orduya katılmıştır. Girit'e gönderilen birliklere katılarak, bir süre bu adada kalmış, dönüşünde Genel Kurmay'da ve daha

1913 yılında bir suikasta kurban giden Sadrazam Mahmud Şevket Paşa

Bir Suikast İhbarı

**Harbiye Nazırı Hürşid Paşa,
Mahmud Şevket Paşa'ya, hayatının
tehlikede olduğunu bildirmiştir.**

SADRÂZAM ve Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa'ya bir suikast yapılacağı, Hürşid Paşa tarafından kendisine ihbar edilmişti. Bunu, Hürşid Paşa'nın zevcesinden satın aldığı evrakı arasında çıkan bir mektuptan öğreniyoruz. Bu mektup, o sıralarda harbiye nazırlığından çekilmiş bulunan I. Ferik (Orgeneral) Mahmud Şevket Paşa tarafından, Hürşid Paşa'ya yazılmıştır. Hürşid Paşa'nın aynı gününde Şevket Paşa'ya yazmış olduğu bir mektuba cevaptır. Hürşid Paşa, bu tarihte bahriye nazırı ve harbiye (millî savunma) nazır vekili bulunuyordu. Şevket Paşa'ya bir suikast yapılacağını ihbar etmiş, fakat aşağıda yayınladığımız mektubundan anlaşılacağı üzere Şevket Paşa, buna katıyen inanmamıştır. Mektubun tarihi 6 Temmuz 1328 rûmî, milâdî tarihle 23 Hazir

an 1912'dir. Bu tarihten 23 gün sonra, Hürşid Paşa'nın üyesi bulunduğu 9. Küçük Said Paşa kabinesi düşmüştür. Said Paşa'nın yerine kısa süreyle Müşir Gazi Ahmed Muhtar ve Kıbrıslı Kâmil (4. defa) Paşalar sadrazam (başbakan) olmuşlardır. Onlardan sonra, «Bâbîâli Baskını» denen kanlı hükümet darbisi sonunda, 23 Ocak 1913'te bu mevki, harbiye nazırlığı da uhdesinde bulunmak üzere, Mahmud Şevket Paşa gelmiştir. Şevket Paşa iktidara geldikten 4 ay, 19 gün sonra, kendisine suikast yapılmıştır. Demek ki dostu Hürşid Paşa, suikastı tam 11 ay, 18 gün önce ihbar etmiştir. Bilindiği gibi Mahmud Şevket Paşa, şimdiki Üniversite merkez binasında bulunan Harbiye Nezaretinden, şimdiki Vilâyet'te bulunan Sadâret'e (başbakanlığa) giderken, Beyazıt Meydanı

Huzûr-ı Âlîleri'ns

Devletlô Efendim Hazretleri,

İki günden beri zâbitân arasında görülen bâ'zî cereyânlardan dolayı, cum'a selâmâtı'nda bulunmakta ihtiyât edilmesi hakkında irsâl buyurulan 6 temmûz 328 (23 Haziran 1912) târîhli tezkire-i devletlerini aldım. Uhdeme yâver-i ekremlik me' mûriyetinin tevcih buyurulmasına vaktiyle ne mertebede muhâlefetde bulunduğumu ve bi'l-â-hi-ne bunun nasıl bir ilhâh ve ısrâr üzerine kabûlünde muztar kaldığımı, zât-i â'lileri cümleden iyi bilirsiniz. Çünkü o vakit serâyevlilik hizmetinde bulunuyordunuz. Hâliâ aynı zamanda tahsis olunmak istenilen mâ'âşî ne sûrette reddediğimi de elbet der-hâtır buyurursunuz. Yâver-i ekremliği istememekliğim, yevmen mine'leyyâm saray-ı hümâyûn semtline bile uğramamaklığımı lüzum görüleceğini tahattur eylemekliğimden ilâri gelmişti. İşte o vakit düşündüğüm, bugün başıma geldi ve bunu istememekte haklı olduğum tebeyyün eyledi. Şu kadar ki, bugünkü ahvâl henüz o mertebeyi bulmamıştır. Fakat bu gidişle yakında bulacaktır. Bunun devletce tevlihdede mehzâfır, her gûna tasavvurun fevkinde olacağı için, ahvâl o mertebeyi bulmamasına sarf-ı himmet olunmak lâzımdır. Bunun için, evvel-be-evvel her iştillen söze inanmamalıdır. Zirâ ortada bir şey yok iken, bâ'zî adamlar, göz yıldırmak ve bu sûretle merâmlarını istihsâl eylemek üzere, günâgün şeyler icâd ederler. Netekim zâbitân beyininde, aleyhimde bâ'zî cereyânlardan bahsölenmiş ve buna metânet-i tab'ı nezdimde öteden beri mâ'lûm olan zât-i â'lileri dahî inkâ' edilmişlerdir. Bendeniz, bu cereyânlara ehemmiyet verse idim, çokdan beri nezâret'den çekilmeli idim. Emin olunuz ki, bu def'a da zâbitân arasında mevcûdiyeti rivâyet olunan adem-i hoşnudîden çekinmedim. Adem-i hoşnudîyi izâle için, yalnız kışlalara zî-

yâret ve herkesi vazifesine dâ'vet etmekliğim, kâfi idi. İstifâ-nâmemde beyân ettiğim sebep, çekilmekliğime bâdî olmuş ve buna ancak ileride anlaşılacak bâ'zî esbâb dahî munzam olmuştur. Bugün Harbîye ve Bahrîye nezâretleri gibi iki mühim nezâretlî idâre buyuruyorsunuz. Maslahat nâmına sizden recâ ederim ki, cereyânlar fiilânlar hakkında edilen rivâyetlere, kolaylıkla inanmayınız ve size bundan bahsedenlere karşı, her gûna teşebbûsât ve niyât-ı la'imânelerini çikim bırakacak sûrette ibraz-ı metânet buyurunuz. Zirâ aksi sûrette hareketiniz, tekrâr ederim ki, netâic-i vahîme tevlihd eder. Bugün cum'a selâmâtı'na gitmedim. Fakat gitmemekliğime, tezkireniz sebep olmadı. Bilâkis tezkirenizi alınca, selâmâtlığa gitmek ve bahs buyurdunuz cereyânların âsârını görmek ve hattâ bunun için kasden taburların önünden geçmek istedim. Lâkin bu cereyânların belki Zât-ı Şâhân'ye de ismâ' edilmiş olmasından korktum. O hâlde, müşkil bir vaz'iyette kalacak idim. Zâten geçen hafta, Başkâtib Hâlid Mıyâ Bey, cum'a günleri selâmâtlığı gelmekle mukayyed olmadığımı ve yalnız bâ'zî eyyâm-ı resmîde Saray'da mensûbin-i şâhâne meyânında ısbât-ı vücûd edebileceğimi, bir tarz-ı acibde olarak, taraf-ı şâhâne'den bana tebliğ etmiş idi. Bu tebliğ, cum'aları selâmâtlığı gelmemekliğim için bir işâret-i kâfiye idi. Fakat bundan müteessir olmadım. Çünkü buna zâten muntazır idim. Hâsılı, şu oldukça mufassal tezkiremin sebebi takdimî, her söylenilen söze inanmamamızı recâdan ibâretidir. Bu recâmın mâ'nâsı büyüktür. Onu, birçok yerlere teşmil buyurabilirsiniz. Uhuvvet-i kadimemize mağrûren, böyle bir recâda bulunmakta beis görmedim. Ol bâbda emr-ü irâde, Efendim Hazretleri'nindir.

6 temmûz 328 (23 Haziran 1912)

Harbiye nazırı-ı sâbıkı Â'yân'dan Mahmûd Şevket

Mahmud Şevket Paşa'nın, suikast ihbarına verdiği cevap ve mektubun fotokopisi.

MAHMOUD CHEVKET PASHA

دو قلمو افق عطفی
ایک کونڈہ ہی ضابطہ از اسندہ کوریلانہ بھلا کی بنا لڑدہ طولانی
صہ بلا متفقہ ہوئے ایضاً ایڈیٹی حقیقہ ارسال بیوریلانہ (پیشوا)
ماند قلمو تندرہ دو تندی الف حیدرہ ہی یا اور اسلہ ما مور تندرہ
توجہ بیوریلانہ و خدہ نرینہ دہ محالقتہ ہو لند قلمو ویا لاشہ توجہ
نظر اسناد تہذا لماندی

MAHMUD RAİF EFENDİ (İngiliz)

E. Flandin'in gravüründe Eyüp'teki Zal Mahmud Paşa Külliyesi.

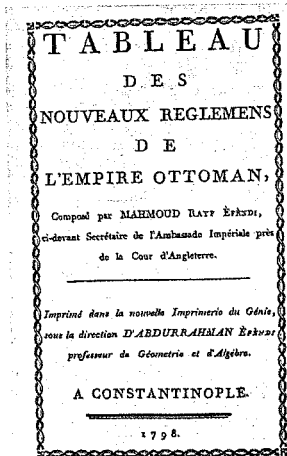
rildi. Beşinci vezirliğe kadar yükseldi. 1574'te II. Selim'in kızı Şah Sultan ile evlendi. Eyüp'te cami, medrese ve türbeden oluşan bir külliye yaptırdı.

Bibl. SO, II, 426 (V, 1705); Danişmend, II, 284, 286, 309, 310, 349, 378.

YAYIN KURULU

MAHMUD RAİF EFENDİ (İngiliz) (İstanbul, 1761 - 25 Mayıs 1807) Reisülküttap.

Ambar Emîni İsmail Efendi'nin oğludur. Mektubi-i Sadr-ı Âli kalemine girerek memuriyete atıldı ve başkalfalığa kadar yükseldi. 12 Ağustos 1793'te Reisülküttap Mehmed Raşid Efendi'nin teklifiyle Londra'da açılacak olan ilk daimi büyükelçilikte Yusuf Ağah Efendi'ye sır kâtabi olarak atandı. Mahmud Raif'in de dahil olduğu elçilik kafilesi İstanbul'dan Bükreş, Viyana, Almanya ve Belçika üzerinden 21 Ekim 1793'te Londra'ya ulaştı. Mahmud Raif Efendi, Büyükelçi Yusuf Ağah Efendi'nin bulunduğu her türlü kabul, davet ve toplantılarda ona eşlik etti. İngiltere'de bulunduğu sıralarda gezdiği ve gördüğü yerler ile kurumlar hakkında bilgiler verdiği ve büyükelçinin adına ithaf ettiği Fransızca sefaretnamesi (*Journal du Voyage de Mahmoud Raif Efendi en Angleterre écrit par luy meme*) bir Türk tarafından Batılı bir dilde yazılan ilk eser oldu. Ayrıca Osmanlı literatüründe yabancı bir dilde yazılan ilk ve tek sefaretname özelliği de taşımaktadır. Mahmud Raif Efendi ile birlikte elçilikte bulunan hazinekar Mehmed Derviş Efendi ve kişizade Seyyid Mehmed Tahir Efendi'yle beraber Fransızca dersleri alarak yabancı bir ülkeye gönderilen ilk Türkler olma sıfatlarını da kazandılar. Mahmud Raif Efendi büyükelçiyle birlikte 3 yıl 8 ay kadar İngiltere'de bulunduktan sonra 1797 Eylülünde İstanbul'a döndü. Bir yıl sonra Donanma-yı Hüma-

Mahmud Raif'in *Tableau des nouveaux reglemens de l'Empire Ottoman* adlı kitabı, 1798.

yun müsteşarlığına atandı. Bu görevi sırasında Korfu'nun güzel bir resmini yapıp sultana takdim ettiğinden dolayı rîkâb beylikçisi oldu. Fransızlara karşı yürütülen Mısır seferi sırasında Osmanlı-İngiliz ortak askeri işbirliğinden dolayı Fransızca ve İngilizce bilmesi sebebiyle ve İngilizleri tanıdığı için Ağustos 1800 sonlarında Mısır'a çağırılarak reisülküttap oldu. İngilizlerle Rusların yardımıyla Fransızların Mısır'ı tahliye etmelerinden sonra müttefikleri gücendirecek bir şekilde Fransa tarafına yakınlık gösteren politikalar takip etmesi üzerine 4 Ağustos 1805'te azledildi. Şubat 1807'de Karadeniz Boğazı Anadolu ve Rumeli canibi inşaat nazırı oldu. 25 Mayıs 1807'de Boğazlarda yamaklara Nizam-ı Cedid elbisesi giydirirken buna karşı çıkan askerler tarafından katledilerek Nizam-ı Cedid'in ilk şehidi oldu. Mezarı Kadıköy Ayrılıkçeşmesi'ndedir.

Yabancı dil bilmesinden dolayı İngiliz Mahmud Raif Efendi lakabıyla anıldı. Ayrıca musikîşinas olup tamburi sıfatını alacak kadar da güzel tambur çalardı. Gravür ve resim yapma ile inşa ve kitabeti çok iyi idi. Fransızca sefaretnamesinden başka Fransızca olarak Nizam-ı Cedid'i Batılılara tanıtmak amacıyla Mühendishane Matbaasında basılan *Tableau des nouveaux reglemens de l'Empire Ottoman* (1798) adlı kitabı bir Türk tarafından yabancı dilde yayımlanan ilk eserdir. Coğrafyaya da vakıf olan Mahmud Raif Efendi *Atlas Minor*'u tercüme etmiştir.

Bibl. Unat, 178, 179; M. A. Yalçinkaya, "Mahmud Raif Efendi as the Chief Secretary of Yusuf Agah Efendi, to First Permanent Ottoman-Turkish Ambassador to London (1793-1797)", *OTAM*, S. V (1994), s. 385-434; M. A. Yalçinkaya, "Osmanlı Devleti'nin Yeniden Yapılanması Çalışmalarında İlk İkamet Elçisinin Rolü", *Toplumsal Tarih*, S. 32 (Ağustos 1996), s. 45-53; SO, IV, 329, 330; OM, III, 317; Ahmed Resmî Giridi, *Sefinetü'r-rüesa*, İst., 1269, s. 145, 146; Cevdet, *Tarih*, III, 22, 155, 156; VII, 365, 367; Asım, II, 20, 22, 57; İ. Sungu, "Mahmud Raif ve Eserleri", *Hayat*, S. 16 (1929), s. 9-12; H. Halit, "Haurat-ı Tarihiye. İlk Sefaret", *Seruet-i fûnun*, S. 318 (3 Nisan 1313), s. 85-88; A. Terzioğlu, H. Hatemi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Nizamların Cedveli*, İst., 1988, s. IX-XXI; S. J. Shaw, *Between Old and New. The Ottoman Empire under Sultan Selim III*, Massachusetts, 1971, s. 89, 184, 188, 272-274, 369-388, 413; T. Walsh, *Journal of the Late Campaign in Egypt*, Londra, 1803, s. 153, 154; W. Wittman, *Travels in Turkey. Asia-Minor. Syria and Across the Desert into Egypt during the years 1799, 1800 and 1801 in Company with the Turkish Army and the British Military Mission*, Londra 1803, s. 127, 141; K. Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane, Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826)*, İst., 1995; K. Beydilli, İ. Şahin, *Mahmud Raif Efendi ve Nizam-ı Cedid'e Dair Eseri* (Türkçe Yazma Nüsha ve 1798 Tarihli Fransızca Tab'ının Tıpkıbasımı) baskıda; M. A. Yalçinkaya, *The First Permanent European Ottoman-Turkish Embassy: The Embassy of Yusuf Agah Efendi to London (1793-1797)*, baskıda.

M. ALAADDİN YALÇINKAYA

MAHMUD ŞEVKET PAŞA (Bağdat 1856 - İstanbul 11 Haziran 1913) Sadrazam.

Basra mutasarrıflarından Kethüdazade Süleyman Bey'in oğludur. Baba tarafı Çeçen, anne tarafı ise Türktür. 1871'de gittiği İstanbul'da Üsküdar Atlamataşı Askeri Rüştiyesi'ni, Kuleli Askeri İdadisini ve Mekteb-i Harbiye'yi birincilikle bitirerek mülazım-ı sani (asteğmen) rütbesi ile kurmay sınıfına geçti. 1880'de kurmay yüzbaşı rütbesi ile mezun oldu ve Mekteb-i Harbiye'de öğretmenliğe başladı. Bir süre Alman

D. 817

Orijinal / Kâğıt
Kütüphanesinde Mevcuttur

08 TEMMUZ 1994

81. YILDÖNÜMÜNDE MAHMUT ŞEVKET PAŞA SUIKASTI

NECDET KURDAKUL

Mahmut Şevket Paşa 1856 yılında Bağdat'da doğdu. İlköğrenimini bu kentte yükseköğrenimini ise askerî okullarda tamamladı: 1880 yılında Harp Okulu'nu, 1883'te Akademi'yi bitirdi. Arapça, Fransızca ve Almancayı anadili gibi konuşan ve okuyan Mahmut Şevket Paşa, Rumeli'deki 3. Ordu komutanı iken meydana gelen 31 Mart eylemini bastırmak üzere hareket ordusuyla İstanbul üzerine yürüdü. Bundan sonra birinci, ikinci ve üçüncü ordular genel müfettişliğine atandı. Kısa bir süre sonra da, Hakkı Paşa kabinesinde harbiye nazırlığına getirildi.

Balkan Savaşı'nın birinci devresinde yenilerek geriye çekilen ordunun Selânik'ten Anadolu'ya naklinden sonra İstanbul, Lüleburgaz'a kadar gelen düşman ordularının tehdidi altına girmişti. İşte bu sıralarda Hürriyet ve İtilâf Partisi eğilimli gibi görünen Kâmil Paşa hükûmeti Bâb-ı Âli baskını ile istifaya mecbur edilmişti. Bu suretle Mahmut Şevket Paşa 23 Ocak 1913 günü, millî savunma bakanlığı ile birlikte sadrazamlığa getiriliyordu. Bu dönemde dağılmış olan orduyu tekrar düzenleyen Mahmut Şevket Paşa, İkinci Balkan Savaşı'nda Edirne'yi kurtarmıştı. Namuslu, çalışkan ve çok iyi bir askerî uzman olarak kabul edilen Mahmut Şevket Paşa'nın (Lügaritme cedveli risalesi, usul-ü hendese, hendese-i mücesseme, fen-i esliha, seferber zabitanına mahsus muhtıra, dokuzbuçuk milimetrelilik mavzer tüfekleri, küçük çaplı mavzer tüfekleri, atlas) gibi yapıtlarıyla 3 ciltlik (Şimdiye kadar Osmanlı teşkilât ve kıyafet-i askeriyesi) adlı araştırmalarının da sahibiydi.

Suikast Düzenlenmesi ve Yeri

Mahmut Şevket Paşa, her gün öğlene kadar, simdiki üniversite merkez binası olan harbiye nezaretinde çalışırdı. Öğlen üzeri buradan arabasıyla çıkar, Çarşıkapı (Yeniçeriler) caddesini izleyerek, Bâb-ı Âli'ye giderdi. 11 Haziran 1913 günü saat 11.30'a doğru aynı yol izlenirken, caminin cadde tarafındaki duvarlarının dibinden geçen Leblebiciler sokağından bir cenaze alayı çıkınca duraklayan otomobile üçbir yandan atılan kurşunlarla yaver bahriye üsteğmeni İbrahim Bey ile Paşa'nın hizmetinde bulunan Kâzım Ağa derhal ölürler. Mahmut Şevket Paşa ise, aldığı yaralardan kurtulamayarak,

nezaret binasında kan kusarak hayata gözlerini kapar.

Olayın ertesi günü İstanbul muhafızlığından yayınlanmış olan bildiride sadrazamın öldürülmesi olayı kamuoyuna ayrıntılı olarak duyurulmuştu. Aynı bildiride ayrıca, Trablus savaşından beri yürürlükte olan sıkıyönetim kurallarına uyulması haktan istenilmekte ve en küçük bir olayın ya da gösterinin çok şiddetle karşılık göreceğine işaret edilmekteydi. (*Tanin* gazetesi, No. 1629, 12.6.1913.) Bu bildirden anlaşılıyordu ki, askerî yönetim, sadrazamın öldürülmesiyle birtakım olayların meydana gelebileceğinden kuşkulandı. Oysa, sıkıyönetimi güç durumlara sokacak hiçbir halk gösterisine rastlanmamış olmasına karşılık, yayınlanan ikinci bir bildiride; "Memleketin muhtaç olduğu huzuru muhalefet adına sözle, eylemle ve yayım yoluyla bozmaya cür'et ettikleri öteden beri bilinen bazı kimselerle İstanbul'un asayışı için devamlı bir tehlike olan serserilerin sıkıyönetim karamamesinin 6'ncı maddesinin ikinci fıkrasına uyularak Sinop'a gönderilmeleri suretiyle yönetim bölgesi dışına sürüldükleri" (*Tanin* gazetesi, 19.6.1913, No.1636) belirtilmekteydi. Bu ikinci bildiriye ekli kimlik listesinde ise 19 müslüman olmayan ve 150 müslüman Türk ile 50 kadar mahalle muhtar ve imamı ile aydın kesiminden 107 kişi bulunmaktaydı. Sorgusuz sualsiz Sinop'a gönderilen bu 107 kişi, meslekleri itibarıyla şöyle idi:

Çeşitli hükûmet daireleriyle adliyede çalışanlar	12
Memur emeklisi	24
Subay emeklisi	11
Eski milletvekili	2
Gazeteci	10
Serbest hekim	3
Avukat	7
Din adamı	7
Emlâk sahibi	1

Bu tebliğin gerek baş tarafından gerekse sürgün listesinden anlaşılıyor ki, Sinop kalesine gönderilen gazeteciler arasında, suikast günü tutuklandıkları halde suikastla ilgileri görülmeyen *Alemdar* gazetesi sahiplerinden Refii Cevat (Ulunay), aynı gazetesinin neşriyat müdürü Kadri, *İkdam* gazetesi muha-

Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, s. 2, 1967 İstanbul.

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

Hayri MUTLUÇAĞ

MAHMUT ŞEVKET PAŞA'NIN BİR UYARMASI

Mahmut Şevket Paşa

İkinci Meşrutiyetin ilanı Türk demokrasi tarihinde önemli bir merhaledir. Ancak, her devrimde görüldüğü gibi, bu değişimden de hoşnut olmayanlar çoktu. O tarihe kadar askerlik hizmetinden muaf tutulan medrese öğrencilerinin, bu defa askere alınmak istenmesi din adamları arasında büyük bir tepki yaratmıştı. Kişisel çıkarları eski yönetim düzenine bağlı olanlarla, devrim ilkelerini kendi düşüncelerine aykırı bulanlar dernekler etrafında birleştiler.

Böylece, devrimi yapan İttihat ve Terakki cemiyetinin karşısına İTTİHAD-I MÜHAMMEDİ CEMİYETİ adını alarak dikildiler. Derneği, görünüşde, Hafız Derviş Vahdeti adında biri temsil ediyordu. Çıkardıkları gazetenin adı Volkan'dı. Şeriat'a sarıldılar ve yer yer gerici kıpırdanmalar başladı.

Bu olaylardan birine örnek olmak üzere, aşağıda sunduğumuz belge, İstanbul halkının bile nasıl etki altında kaldığını, açıkça göstermektedir.

O sırada 3. Ordu Kumandanı ve Rumeli Genel Müfettiş Vekili Mahmut Şevket Paşa, durumun kötüye gitmekte olduğunu görmüş, hükümeti uyararak için teşebbüse geçmiştir. Genel Kurmay aracılığı ile hükümete gönderdiği yazılarda, yaklaşmakta olan tehlikeyi açıkça belirtmiş ve bunu önlemek için ileri sürdüğü tedbirlerin de bir an önce uygulanmasını istemiştir. Bu belgelerden biri şudur:

BELGE I

Zaptiye Nezareti

Mektûbî Kalemi

Sayı :

İstanbulda, Süleymaniye yakınlarında bulunan Hoca Gıyasettin mahallesi İmam vekili Hafız İbrahim Hulûsi Efendi ile adı geçen mahallede oturan portakalçı Şükrü, Diyanet İşleri Dairesi muhasebe kâtiplerinden Osman ve aynı daireye bağlı Kadı Okulu öğrencilerinden Mustafa Efendilerin Meşrutiyet Anayasasının dinî kuralara uygun hale getirilmesi için müslüman halkı öntümüzdeki Cumartesi günü Süleymaniye camii

6. Dulkadirli taifesinden olup isyan eden boybeyleri ve sipahilerden ölmüş olanların mahlul olan boy ve cemaatlerinin, cemaatleri kalmayan boybeylerine ve sipahilere verilmesi,

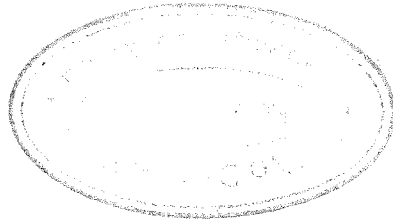
7. Eskiden mu'af ve müsellemlerin yine aynı statüde kalmalarına,

8. Eskiden 500 nefer tayin olunan boydan 250 nefer çeri tayin edilmesine, eski adet olduğu üzere on nefere bir çadırları olup, çerici harçlığı olarak reayadan, yine eski adet üzere, bir yıllık sefer için 500, altı aylık sefer için 250, üç aylık sefer için 125 para salınmasına, ziyade salınarak halka zulüm edilmemesi,

9. Cürm, cinayet, yava, kaçgun vb.'nin eskiden ne şekilde alındığı, bundan sonra nasıl alınacağı gibi çok değişik hususlar belirtildikten sonra; adı geçen her işlemin yerine getirilmesinden sonra ayrı ayrı defter tutulması mutlaka istenilmektedir.⁵⁴

İçerik olarak tamamen aynı olmasa da benzeri fermanların gönderilmeye devam edilmesinden, bölgenin yeniden huzur ve sükuna kavuşturulmasının 1531 yılına kadar sürdüğünü söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır.

Sonuç olarak, daha önce de belirtildiği üzere, Dulkadirli ülkesinde çıkan isyanlarda en önemli sebep: Dulkadirli Beyliği döneminde oluşturulan timar düzeninin, Osmanlı fethi ile bozulması ve söz konusu timarların eski sahiplerinin ellerinden alınarak, başkalarına verilmesi, fetih sonrasında bölgenin yazımı yapılırken, yazım heyetinin halka karşı sert tavır takınmaları, halkın ödemekte güçlük çekeceği vergiler yazmaları ve bu yüzden de sık sık halk ile karşı karşıya gelmeleridir. Osmanlı Devleti bu durumu fark etmiş ve buralarda çıkan isyanları bastırdıktan sonra, bölgede sükuneti sağlamak için, yeniden idarî ve ekonomik düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. Biraz uzun sürse de, bölgenin Osmanlı fethinden öncesine ait birçok uygulaması, yeniden yürürlüğe konularak ve eski sipahilere timarları, eski boy beylerine boyları iade edilerek, istenilen huzur ve sükun yeniden tesis edilebilmiştir. Bu çalışmada ele alınan ve Dulkadirli ülkesi sınırları içerisinde meydana gelen isyanlar, tespit edilebildiği kadarıyla dinî nitelikli olmaktan ziyade, vergileri artırılan ve dirlikleri ellerinden alınan, kısacası kurulu düzenleri bozulan insanların tepkisi olarak çıkmış olan siyasi isyanlardır. Osmanlı Devleti de bu durumu fark etmiş ve yaptığı düzenlemelerle isyanların önünü alabilmiştir.

⁵⁴ Gerçekten de Dulkadirli ülkesinde bulunan timarlar, öngörülen bu yeni şekliyle yeniden yazılarak, deftere kaydedilmiştir. Bkz. BA TD. 142.

MAHMUT ŞEVKET PAŞA SUİKASTI

Yard. Doç. Dr. Ömer Osman UMAR*

ÖZET

Bu çalışmada Osmanlı Sadrazamlarından olan Mahmut Şevket Paşa'ya karşı 1913'te düzenlenen suikast ile bunun sebep ve sonuçları incelenmiştir.

Mahmut Şevket Paşa II. Meşrutiyete karşı İstanbul'da meydana gelen 31 Mart olayını bastırarak, bu olay sonrası Osmanlı devlet ve siyasi hayatında önemli bir şahsiyet olmuştur. Mahmut Şevket Paşa meşrutiyet taraftarı olarak İttihat ve Terakki ile beraber hareket etmiştir. İttihat ve Terakki'nin yaptığı Babıali baskını sonrası Mahmut Şevket Paşa sadrazamlık makamına getirilmiştir. Mahmut Şevket Paşa sadrazamlık görevinin yanı sıra Harbiye Nazırlığı görevini de sürdürmüştür. Harbiye Nezaretinden Sadrazamlık makamına giderken düzenlenen bir suikast sonucu öldürülmüştür. Suikast teşebbüsünü İttihat ve Terakki aleyhtarı muhalefet ve İngilizler desteklemiştir. Suikast sonrası katiller yakalanarak şiddetli bir şekilde cezalandırılmışlardır. Bu olay sonrası İttihat ve Terakki özgürlükleri hiçe sayarak muhaliflerine karşı acımasız bir takip başlatmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mahmut Şevket Paşa, İttihat ve Terakki, II. Abdülhamit, Osmanlı Devleti, İngiltere.

Osmanlı Devletinin son dönemindeki olaylar hızlı bir şekilde cereyan etmiştir. Bilhassa İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra toplum açısından en önemli gelişme toplumun siyasi hayata girmesi olmuştur. Artık herkes siyasetle meşgul olmaya başlamıştır. Siyasetin merkezinde İttihat ve Terakki Partisi yer almış, Hürriyet ve İtilaf Fırkası da ona muhalefet etmiştir. Zamanla muhalefet ile meşrutiyet aleyhtarı gerici

* Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi.

16 KASIM 2008

D1693

MADDE YAYIMLANDIĞI
SONRA GELEN POKÜZÜM

SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi
Sosyal Bilimler Dergisi
2005, Sayı:12, ss.. 73-102.

Bir Siyasal Cinayet Örneği: Mahmut Şevket Paşa Suikastı

Nevzat ARTUÇ*

ÖZET

İttihat ve Terakki Cemiyeti, 23 Ocak 1913'te gerçekleştirilen Bâb-ı Âli Baskını ile Mahmut Şevket Paşayı Sadaret'e getirmiş ve yaklaşık beş yıl sürecek olan tam iktidar dönemine başlamıştır. Ancak, başta Prens Sabahattin Bey olmak üzere, tüm muhalifler bu durumu kabullenmek istememişler ve İttihatçılara karşı mücadele kararı almışlardır. Bu amaçla ilk olarak Taklib-i Hükümet (Bâb-ı Âli Baskını'na karşı muhaliflerin İttihatçı Hükümet'e yönelik darbe girişimi) olayında şanslarını denemişler ancak başarılı olamamışlardır. Ardından, 11 Haziran 1913'te Sadrazam Mahmut Şevket Paşaya bir suikast düzenleyerek söz konusu amaçlarına ulaşmak istemişlerdir. Suikast olayına seri tepki gösteren İttihat ve Terakki Cemiyeti, ülke genelindeki bütün muhalefeti sindirme yoluna gitmiş, 1918 sonlarına kadar da tek bir muhalefet partisinin bile kurulmasına izin vermemiştir. Böylece, II. Meşrutiyet ile başlayan çok partili siyaset anlayışı tarihe karışmıştır. Bu durum Cumhuriyet döneminde de etkisini göstermiş ve uzun bir süre çok partili siyasal yaşama geçilememesine neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Mahmut Şevket Paşa, Suikast, Prens Sabahattin, Azmi Bey.

Giriş

Mahmut Şevket Paşa Kimdir?

Mahmut Şevket Paşa, 1857 yılında Bağdat'ta dünyaya gelmiştir. Babası Kethüzade Süleyman Bey, Kafkasya'dan Bağdat'a getirilen Gürcü asıllı Hristiyan bir aileye mensuptur. Babasının isteğiyle askerlik mesleğine yönelmiş olan Paşa, 1877'de Mekteb-i Harbiye'ye girmiş buradan, 12 Temmuz 1882'de birincilikle mezun olmuştur. Paşa, 15 Nisan 1883'te Mekteb-i Harbiye'de fen dersleri vermeye

* Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mahmud Şevket Paşa

Mahmud Şevket Paşa'nın kanlı bir hükümet darbesi ile başlayan sadareti, yine aynı şekilde 11 Haziran 1913'de Beyazıt Meydanı'nda kendisi ile yaveri İbrahim Bey'in makam otomobili içinde suikastçılar tarafından öldürülmesi ile kanlı bir şekilde sona ermişti.

Cihangir Gündoğdu >

Mahmud Şevket Paşa Ağustos 1856'da Bağdat'da doğdu.¹ Babası Bağdat eşrafından eski Basra Vilayeti Müntefik Sancağı mutasarrıfı Kethüzâde² Süleyman Bey'dir.³ Süleyman Bey, Sultan Aziz devrinde (1861-1876) İstanbul'a gelmiş ve dönemin önde gelen aydınları arasında yer almıştır. Namık Kemal ile yakın ilişkiler kuran Süleyman Bey'in yayınlanmış bazı eserleri olduğu rivayet olunmaktadır.⁴ Süleyman Bey'in Genç Osmanlılar ve Namık Kemal ile olan ilişkisi, müntefik mutasarrıflığı görevi ile Basra çöllerine sürülmesine neden olmuştur. Süleyman Bey bu görevi sırasında Bağdat'ın ileri gelen ailelerinden Cin Murat Ailesi'nden⁵ bir kızla evlenmiştir. Bu evlilikten Mahmud Şevket dışında Numan, Ragıb, Halid, Murat ve Arif Hikmet adlarında beş çocuk daha dünyaya gelmiştir.⁶

Mahmud Şevket Paşa çocukluk yıllarını Bağdat ve Basra'da geçirmiştir. Basra'da ilk eğitimini mahalle mektebinde hatim indirerek yapmıştır. Daha sonra Babası Süleyman Bey tarafından daha iyi eğitim alabilmesi için Bağdat'a gönderilmiştir. Bağdat'da 1869-1871 arasında valilik yapmış ve kent modernleşmesine katkıları olan Midhat Paşa, Mahmud Şevket Paşa'yı David Sassoon Okulu

olarak da bilinen Alliance Israelite⁷ okuluna kaydettirmiştir.⁸ "Cevval bir ruha sahip olan ve enerjisine daha geniş bir inkişaf sahası arayan küçük Mahmud Şevket asker olmak ister."⁹ Süleyman Bey oğlunun bu isteğiyle onu henüz 13 yaşında İstanbul'a gönderir. Paşa 1870'te İstanbul'a gelerek akrabalarının yanına yerleşir. Bir süre Üsküdar Atlamataşı Askeri Rüşdiyesi'nde okuduktan sonra, 1872'de Kuleli Mekteb-i İdadisi'ne başlar.¹⁰ Paşa, Kuleli'de sınıfın başarılı öğrencileri arasında yer almış ve 240 öğrenci arasından sınıf ikincisi olarak mezun olmuştur. İdadiyi başarıyla bitirmesinin ardından 1877'de Mekteb-i Harbiye'ye kayıt olan Mahmud Şevket, Haziran

1879'da Erkân-ı Harbiye Mülâzım-ı Sâni'si olmuş, 2 Temmuz 1882'de Erkân-ı Harbiye Yüzbaşılığı ile Mekteb-i Harbiye'den mezun olmuştur.¹¹

Mahmud Şevket Paşa Harbiye'den mezun olduktan sonra Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Dairesi İkinci Şubesi'ne bağlı Telif ve Tercüme Bürosu'nda göreve başlamıştır. Paşa bir taraftan çeviriler yaparken diğer taraftan Mecmua-i Fünûn-ı Askeriye'ye makaleler yazar. Göreve başlamasından üç ay sonra Arâbi Paşa Ayaklanması patlak verince, Paşa, Mısır'daki ayaklanmayı basturmak için toplanan askerî kuvvetlerin kurmay heyetine memur edilmiştir. Ancak bir süre sonra İngiltere'nin düzeni sağlaması üzerine Mısır'a asker sevkinden vazgeçmişti. Bunun üzerine Paşa bir sene kadar kaldığı Girit'ten İstanbul'a dönerek Telif ve Tercüme Bürosu'ndaki görevine devam etmiştir. Bu göreve dönmüşünden üç ay sonra Erkânı Harbiye sınıfları öğretmenliğine tayin olmuş ve "Hendese-i Haliye" ve "Cebr-i Alâ" derslerini vermeye başlamıştır.¹²

Mahmud Şevket Paşa bir süre Osmanlı Ordusu'nun yeniden düzenlenmesi amacıyla Mekteb-i Harbiye'ye davet edilen Alman Generali Comlar Freiherr Von der Goltz ile Alman Müşir Kompofner paşaların yardımcılığını yapmıştır.¹³ 1883'te Erkânıharp Kolağalığı'na yükseltilmiştir. Goltz Paşa, Mahmud Şevket

MAHMUD CHEVKET PACHA

70-22,841

SWANSON, Glen Wilfred, 1933-
MAHMUD ŞEVKET PAŞA AND THE DEFENSE OF THE
OTTOMAN EMPIRE: A STUDY OF WAR AND REVOLUTION
DURING THE YOUNG TURK PERIOD.

Indiana University, Ph.D., 1970
History, modern

University Microfilms, A XEROX Company, Ann Arbor, Michigan

© Glen Wilfred Swanson 1970

ALL RIGHTS RESERVED

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	50886
Tas. No:	956.0743 SWA.M

TR2

MAHMUD ŞEVKET PAŞA AND THE DEFENSE OF THE OTTOMAN EMPIRE: A STUDY OF WAR AND REVOLUTION DURING THE YOUNG TURK PERIOD

Glen Wilfred SWANSON, Ph.D.
Indiana University, 1970

To comprehend the problems of imperial defense and the role of the military officer in the Ottoman empire from 1909 to 1913, the writer has examined those aspects in the life of one officer, Mahmud Şevket Paşa, which directly relate to the attempt to save an empire.

Mahmud Şevket was the most important military-political leader of the Young Turk period from 1909 to 1913. The turning point in Şevket's life came in April 1909 when he made the decision to suppress what appeared to him to be a military revolt in the capital. Although he disapproved of the military officer's participation in politics, Şevket, as a result of the April events, was drawn into the political life of the Ottoman empire. From April 1909 to September 1911 he was a powerful, independent influence in matters of imperial defense. The political climate changed for Şevket with the coming of the Italian war. When the Italians failed to win quickly, political opinion in Istanbul and some other parts of the empire altered. Albanian unrest in the summer of 1912 and officer dissatisfaction brought Şevket's ouster from the ministry of war and revealed Şevket's failure to establish or control his own party apparatus. Through a *coup d'état* in January 1913, Şevket returned to the cabinet as grand vizier and minister of war and guided Ottoman military and foreign policies until his assassination on June 11, 1913.

The study of war and revolution during the time of Mahmud Şevket reveals the alternatives, small though they were, in Ottoman foreign and military policies. Şevket's choice was to maintain a defensive military posture and to follow a pragmatic approach in foreign affairs. During the wars with Italy and the Balkan countries his two notable successes were the making of preliminary arrangements for realignment of the Balkan powers in 1913 and the bringing of the Liman von Sanders military mission from Germany.

The major conclusion of this thesis is that Şevket was one of the few independent persons in the Ottoman empire who was able to work with the Committee of Union and Progress, effect some modernization in the military establishment, retain some of the traditional loyalties to the Ottoman dynasty, and approach international relations as rationally as could be allowed in time of war. With the removal of Şevket, there was no one to prevent the Unionist takeover of power. And perhaps more crucial, the absence of Şevket deprived the empire of a leading military officer who increasingly showed in 1913 the abilities of a wise and cautious statesman, which is what the Ottoman empire needed as it entered 1914 and the First World War.

Order No. 70-22,841 M \$4.55; X \$16.00. 353 pages.

THE ROLE OF JOSEPH MCGARRITY IN THE STRUGGLE FOR IRISH INDEPENDENCE

Sister Marie Veronica TARPEY, S.C., Ph.D.
St. John's University, 1970

When Henry II established the lordship of Ireland for his landless son John in 1171, he unwittingly fathered a spirit of determination among the Irish to see Ireland "a nation once again." But, appeals to the Scots, the Papacy, the French, and the Spanish for aid against the English merely made Ireland a pawn in the great dynastic rivalries through the centuries. Within Ireland itself, courageous and colorful figures arose from time to time, obsessed with one dream, fired with one passion: to resist conquest by England and to establish an independent Irish Republic. Failures

McGarrity emigrated to the United States in January, 1892. A year later he became a member of the Irish-American organization, Clan na Gael. What he did, he joined the ranks of many American Irish dedicated to the cause of Irish independence. For, in the latter half of the nineteenth century, there had been a dramatic shift in the source from which outside aid was offered to Ireland. No longer were the Irish people looking to their religionists on the continent of Europe for assistance. Attention was focused, instead, upon the New World and the vast colony of Irish-American friends who had crossed the Atlantic. As the chief American organizer working directly with the Irish Republican Army, the Clan na Gael became, in the twentieth century, the most effective channel for aid to the Irish cause.

With the de Valera-Devoey split in 1920, Joseph McGarrity became the acknowledged leader of this American organization. It was in this role that he contributed most efficiently and generously to the republic. His untiring dedication became, in many instances, the generator of American aid to Ireland. Working always as an organization man, and not as an individual, McGarrity publicized the Irish cause, planned campaigns, solicited funds, and, when the treasury was low, contributed to it from his own pocket, though he refused to reveal any of the three fortunes which his various business activities had accumulated and eventually lost in the Irish cause.

True to the traditions of Irish Republicanism in which he had been reared, Joseph McGarrity remained an unwavering disciple of the use of physical force. Fully convinced himself that there was but one way of procuring full independence for Ireland, he had no patience with those who thought differently. In upholding this conviction, he established a warm, personal friendship with Eamon de Valera when the latter was on his constitutional road to the same goal.

In Joseph McGarrity's role in the struggle for Irish independence, history has indeed repeated itself. Centuries of outside aid, be it from the Scots, the Papacy, the French, or the Spanish, had proved ineffective. Aid from the New World channeled through the Clan na Gael in the hands of Joseph McGarrity, had not accomplished much more. Irish republicans still deplore the fact that Ireland "long a province" would be "a nation once again."

Poet, idealist, and Irish dreamer though he was, Joseph McGarrity combined this with an American pragmatism wedded to Irish nationalism. The result was forty-seven years dedicated to the pursuit of an impossible dream.

Order No. 70-22,261 M \$4.80; X \$16.00. 353 pages.

COLLEGE ARCHITECTURE IN NORTHERN NEW ENGLAND BEFORE 1860: A SOCIAL AND CULTURAL HISTORY

Bryant Franklin TOLLES, JR., Ph.D.
Boston University Graduate School, 1970

Major Professor: John B. Armstrong

In the pre-Civil War college architecture of Northern New England can be seen the interrelationships of society, higher education and architecture. By concentration upon the distinct region comprising the states of New Hampshire and Vermont, analysis and comparison of building and campus plans is facilitated. Many conclusions drawn, however, have implications for the national scene. To date, the region's college architecture has been a generally neglected subject.

These pre-1860 institutions are examined: Bangor Theological Seminary, Bates College (Maine State Seminary), Bowdoin College, Colby Medical College, Colby (Waterville) College, Dartmouth College, Dartmouth Theological Seminary, Middlebury College, New Hampton Seminary, Norwich University, Vermont Medical College, and the University of

the study is organized around three major themes. The first concerns the relationship of higher educational needs, as exemplified in learning objectives, to functional and aesthetic architectural planning, both in the design of buildings and campus conceptions. In the majority of instances, the relationship of architectural form and function is evident. In all building types, campus plans, institutional academic, social, residential, religious and administrative operations were closely integrated. Learning theory, and architectural design, expressed a respect for individualism and the universally shared human experience.

The second principal theme involves the relation between architectural design and regional factors present in Northern New England. Geographic remoteness, the lack of sophisticated transportation and communication, harsh climate, economic limitations, and religious conservatism led to the creation of indigenous structures which maximized utility and durability at the expense of artistic ornamentation. Buildings were necessarily conceived, stylistically laggard, solidly constructed, and aesthetically refined. Yet, in many examples, both architectural charm and effectiveness were successfully realized. Campus plans tended to follow traditional design patterns.

The third major theme concerns the relationship between architectural design and the cultural trends or tastes of a particular era. Architectural preferences were instrumental in determining building shapes and styles. Until the 1830s, English-derived design styles ("Gothic Revival" and "Federal") were displayed by college facilities. After the 1840s, such styles were largely succeeded by historic styles of Italianate and Neo-Classical influences. Of these, the Neo-Classical had the greatest impact on Northern New England. Several excellent examples of Italianate design also were raised on college campuses there. Despite their prominent domestic and public building, the Neo-Gothic and other romantic styles left little imprint upon higher educational design. Conservative architectural concerns dictated the use of utilitarian, plain and traditional architectural details and forms. The spirit of colonial college architecture is clearly evident.

Though numerous sources were consulted, there are few materials available in a comprehensive descriptive or analytical fashion. Sources employed were: general studies and monographs in architectural history, newspaper, journal and periodical articles; regional, state and local histories, institutional histories and official publications. Major information and substantiation was from unpublished writings, dissertations and theses, and institutional manuscripts (governing board minutes, financial records, legal documents, correspondence, building plans and descriptions).

Order No. 70-22,390 M \$5.90; X \$20.95. 462 pages.

MARRIAGE AND THE FAMILY IN FRENCH LAW AND SOCIAL CRITICISM FROM THE END OF THE ANCIEN REGIME TO THE CIVIL CODE

Wm. Frederick TRAFER, Ph.D.
University of Michigan, 1970

Major Professor: John W. Bowditch

The subject of this dissertation is the development of French law and social criticism concerning marriage and the family from the last decades of the ancien régime to the end of the Napoleonic period. Beginning with the theories and conceptions of royal law and Catholic doctrine, the study attempts to explain and to evaluate the transformations of marriage and family organization which were introduced by the legislation of the French Revolution and to show how these innovations were further modified by the development and application of the French civil code of 1804. In addition to the growth and operation of the law, the dissertation undertakes to evaluate the social theories of marriage and the family and to show

1334/1955, 89-90). In the Persian *taḥkiras*, dates varying between 718/1318 and 720/1320-1 are given for his death. The tomb at *Shabistar*, where he was buried next to his teacher Bahā' al-Dīn Ya'qūb Tabrīzī, has become a place of pilgrimage. It has been restored several times during the last century.

The fame of Maḥmūd rests entirely on a short *mathnawī* (1,008 *bayats* in the most recent edition), the *Gulshan-i rāz* ("The rose garden of the secret"). According to the poet's introduction, it was written in the month of *Shawwāl* 717/December 1317-January 1318 in reply to a versified letter (*nāma*) sent by a "well-known notable" (*buzurgī mashhūr*) from *Khurāsān*. A generally accepted tradition, appearing for the first time at the end of the 9th/15th century in *Djāmī's Nafahāt al-uns* (ed. Tehran 1337/1958, 605), specifies that the letter contained questions on difficult points of mystical doctrine and was composed by Ḥusaynī Sādāt Amīr [q.v.], who was an expert writer on the subject in his own right. These details are not confirmed by the text of the poem. The text of the letter, which is extant in some manuscripts of the *Gulshan-i rāz*, was probably only put together afterwards with lines taken from the lines of the poem itself, which precede each of the fifteen main divisions under the heading *su'āl* ("question"). The answers given by the poet are subdivided into theoretical parts (*kā'ida*) and illustrative parts (*tamthīl*). The subject-matter of the poem is the doctrine of man's perfection through gnosis. This involves a number of cosmological, psychological and metaphysical themes as well as topics proper to the *Ṣūfī* traditions, such as the problem posed by expressions of identification with the Divine Being. The influence of Ibn al-ʿArabī, acknowledged by Maḥmūd in his *Sa'ādāt-nāma*, is quite obvious. He also continues, however, the older tradition of Persian religious poetry as it appears from his treatment of poetical images as mystical symbols in the last sections of the *Gulshan-i rāz*, and from a reference to *ʿAṭṭār* [q.v.] as his example.

The great value attached to the poem is reflected, especially, in the many commentaries which were written on it throughout the centuries. The diversity of its contents, in spite of its concision, made the *Gulshan-i rāz* into a convenient starting-point to elaborate expositions of mystical doctrine, like the celebrated *Mafāṭīḥ al-ʿijāz* by *Shams al-Dīn Muḥammad b. Yahyā al-Lāhidjī al-Nūrbakḥshī*, dated 877/1472-3 (several editions, the latest by *Ghulām-Riḍā Kaywān-Samī'ī*, Tehran 1337/1958). Other notable commentators were *Ḍiyā' al-Dīn ʿAlī Turka Khudjandī* (d. 835/1431-2), *Nizām al-Dīn Maḥmūd al-Husaynī* "al-Dā'ī ilā 'llāh" (d. ca. 869/1464-5) and *Shudjā' al-Dīn Kurbālī*, who wrote his work between 856/1452-3 and 867/1462-3. As early as 829/1425-6, a Turkish translation in *mathnawī* verses was dedicated to the Ottoman sultan *Murād II* by *Elwān Shīrāzī* (cf. E. Rossi, *Elenco di manoscritti turchi della Bibl. Vaticana*, Vatican City 1953, 236; B. Fleming, *Türkische Handschriften*, i, Wiesbaden 1968, no. 366). Imitations were composed until the present century, e.g. the *Gulshan-i rāz-i djādīd*, an appendix to the *Zabūr-i ʿaḡjam* (1927) by *Muḥammad Ikbāl*. (See further on the commentaries, translations and imitations of the *Gulshan-i rāz*: A. Gulčīn-i ma'ānī, in *Nushkḥā-yi khaffī*, iv, Tehran 1344/1965, 53-124; *Munzawī*, ii/1, 1248-53 and *passim*.) A manuscript with glosses by an anonymous *Ismā'īlī* author was brought to notice by W. Ivanow (*JBRAS*, viii [1932], 69-78) and published by H. Corbin.

The 17th-century traveller *Jean Chardin* was the first Western writer to note the importance of this

poem to the Persian *Ṣūfīs* as a "somme théologique" (*Voyages*, ed. Langlès, Paris 1811, iv, 453). It was then used by F. A. D. Tholuck as a source of his study on Persian mysticism (*Sufismus*, Berlin 1821; wrongly ascribed to "Asisi") and his anthology of mystical poetry in German translation (*Blüthensammlung aus der morgenländischen Mystik*, Berlin 1825). The text, with a full translation, was published by J. von Hammer-Purgstall (*Rosenflor des Geheimnisses*, Pesth-Leipzig 1838) and by E. H. Whinfield (*The mystic rose garden*, London 1880; repr. 1978). Several other editions were published in Iran and on the Indian subcontinent. A critical edition was prepared by *Gurban-eli Memmedzade* (Baku 1973).

Of the other works ascribed to Maḥmūd *Shabistari*, the most likely to be authentic are the *mathnawī* called the *Sa'adat-nāma*, on mystical theology, containing also valuable data for the biography of the author (cf. *Rieu*, ii, 871; *Ateş*, no. 351/1; *Munzawī*, iv, 2909-10) and *Ḥakḥ al-yakīn fī ma'rīfat rabb al-ʿālamīn*, a prose work which was repeatedly printed (cf. *Browne* iii, 149-50; *Munzawī*, ii/1, 1129-30). The *Mir'āt al-muḥakḥkīkīn*, also in prose, is in some manuscripts ascribed to *Ibn Sīnā* or others (cf. *Munzawī*, ii/1, 842-4 and 1374-5). No longer extant are the *Shāhid-nāma*, mentioned in *Ḥakḥ al-yakīn* as well as in *Gāzurgāhī's Maḍālis al-ʿushshāk*, and a translation of *Muḥammad al-Ghazālī's Mishkāt al-anwār*. The *mathnawī* called *Kanz al-hakā'ik*, published under Maḥmūd *Shabistari's* name (Tehran 1344/1965), seems to be identical with a poem wrongly attributed to *ʿAṭṭār* (cf. H. Ritter, in *Isl.*, xxv [1939], 158 f.; idem, in *Oriens*, xi (1958), 21 f.; *Ateş*, no. 122/13). The real author is probably *Pahlawān Maḥmūd Pūryār Khwārazmī* (cf. *Ateş*, under nos. 351/2 and 382; *Munzawī*, iv, 3059-60). Some of his *ghazals* and quatrains are extant in anthologies (cf. e.g. *Ethé, India Office*, no. 1747; *Ismailov*, 165).

Bibliography: Ch. Rieu, *Cat. of the Pers. mss. in the Brit. Museum*, ii, London 1881; H. Ethé, in *Gr. I. Ph.*, ii; idem, *Cat. of the Pers. mss. in the Library of the India Office*, Oxford 1903; *Browne*, iii, 146-50; H. H. Schaefer, in *ZDMG*, lxxix (1925), 253 ff.; M. A. Tarbiyat, in *Armaghān*, xii (1310/1931), 601-10; idem, *Dānīshmandān-i ʿAḡharbāyḍjān*, Tehran 1314/1935, 334-8; *Kaywān-Samī'ī*, introd., to the ed. of *Mafāṭīḥ al-ʿijāz*, Tehran 1337/1958, pp. lxxvii ff.; *Tahsin Yazıcı*, in *IA*, s.v. *Şebisteri*; H. Corbin, *Trilogie ismaélienne*, Tehran-Paris 1961; E. E. Bertel's, *Izbraniye trudī. Sufizm i sufyskaya literatura*, Moscow 1965, 109-25; A. Ateş, *Istanbul kütüphanelerinde farsça manzum eserler*, i, Istanbul 1968; A. *Munzawī*, *Fihrist-i nushkḥā-yi fārsī*, ii/1, Tehran 1349/1970, and iv, Tehran 1351/1972; *Shaig Ismailov*, *Filosofiya Maḥmuda Shabustari*, Baku 1976.

(J. T. P. DE BRUIJN)

MAHMŪD SHEWĀT PASHA (1856-1913), Ottoman general, war minister and Grand-Vizier (1913), was born in *Baghdād*. He came from a Georgian family long settled in *Irāk* and thoroughly Arabised, so much so that he was known as 'Arab Maḥmūd at the War Academy. His father *Ketkhudāzāde Süleymān* was a former *mutaşarrif* of *Baṣra*, and his mother an Arab lady of the ancient house of *al-Farūkhī*. After completing his early education in *Baghdād* he entered the War Academy in *Istanbul*, graduating in 1882 at the head of his class. He was appointed to the General Staff with the rank of captain and thereafter promotions came with regularity. He rose to the rank of major in 1886, colonel (1891), brigadier-general (1894), and divisional general or *ferik* (1901). In 1905 he became army com-

ELG
Maḥmūd
Şewket Paşa

Carl Max KORTEPETER
New York University

The following essay on the life and times of Mahmud Shevket is treated in five parts: Part I deals with the education of this great Ottoman/Arab soldier and statesman; Part II is concerned with the military career of Mahmud Shevket, in particular his life in the Technical Services of the Ottoman Army ; Part III considers his political life as Minister of War; Part IV provides an appraisal of Shevket as Grand Vezir and his assassination and Part V presents a brief appraisal of Shevket Pasha and his times. The writer takes great pleasure in honoring Professor Doctor Halil Sahillioglu who has made such rich contributions to the field of Ottoman Studies.

I. The education of an Ottoman officer

Mahmud Shevket was born in Baghdad in 1857 or 1858 about one year before the death of the famous Grand Vezir, Mustafa Reshid Pasha. Thus he grew to manhood in late 19th century Ottoman society which was under tremendous pressure abroad from the Great Powers, notably Britain, France, Austro-Hungary and Russia and internally from the constant threat of insurrection by Ottoman ethnic groups supported by the same foreign governments. Partly owing to the reforming zeal of Mustafa Reshid and his proteges, Mahmud Shevket was one of the young men who benefited most from the so-called Tanzimat Era, a time in which European legal, educational, military and governmental reforms assured a European-style education for a new Ottoman elite.

His father, Ketkhudazade Suleyman, was reputed to have descended from a Georgian family which, had settled in a previous generation had settled in Baghdad and, though Arabized, still served the Ottoman government in various official capacities. One may note from the name Ketkhuda-zade, that an ancestor had served as a "Ketkhuda" or deputy either to an Ottoman governor or served as a Baghdad representative to the imperial government in Istanbul. Mahmud's own father served as a "mutasarrif" or district officer in the Muntefik district of Basra province in the formative years of young Mahmud. His mother derived from the ancient Arab family of al-Farukhi (1). It is clear that Mahmud Shevket was a scion of two leading families of Baghdad. Another brother who obtained prominence, Arif Hikmet Suleyman, was graduated from the Mulkiye, the Imperial Ottoman School for Civil Servants, and rose to be prime minister of Iraq in the mid-1930s. Two other brothers are known, Murad and Khalid Suleyman. Khalid Suleyman served in the Ottoman army, also in the Ottoman parliament and later became minister of education in Iraq in 1929 (2). After

(1) "Mahmud Shevket Pasha," E.I.2 VI, 79 (F.Ahmad)

(2) Personal interview of Swanson with Dr. Ihsan Dogramici, son-in-law of Hikmet Suleyman, and founder of Hacettepe and Bilkent Universities in Ankara. (Swanson, 3-4).

el-Mecelle'tü't-Tarihîyyetü'l-

Arabiyye li'd-Dirasati'l-

Osmaniyye , say: 15-16 (1997)

Zaghovan , s. 185-206.

D.1139

21 MAR 2003